

דבר, הרי הם כחולין לכל דבריהם" האמור ברישא גבי קדשים שקדם מום קבוע להקדשן, ו"כללו של דבר הרי הן כהקדש לכל דבריהם, האמור בסיפא גבי קדשים שקדם הקדשן את מומן:

"כללו של דבר" דרישא, לאתויי שוחטן — לקדשים שקדם מומן את הקדשן קודם שנפדו — (21) בחוץ, שהוא פטור [כמבואר במשנתנו], כיון שלא קדשו קדושת הגוף.

"כללו של דבר" דסיפא

לאתויי חלבו [החלב שנחלב ממנו] שהוא א-10 אסור. (1)

אמר מר בברייתא: אין נפדין — הולדות שנתעברה מהם קודם פדיון ונולדו לאחר פדיון — תמימין, ואין מתפיסן לכל זבח שירצה:

לפני פדיון מועלין בהן, ולאחר פדיון אין מועלין בהן.

וולדותיהן שנתעברה מהם אמם קודם לפדיונם ונולדו לאחר פדיונם — קודש מדרבנן כמו שנתבאר לעיל. (18)

ואין נפדין תמימין הולדות שנולדו אחר הפדיון. (19)

ואין מתפיסן לולדות שבמעי אמם לכל זבח שירצה, וכדרב ששת, וזו היא שאמרנו "תניא כוותיה דרב ששת".

כללו של דבר: הרי הן — הקדשים שקדם הקדשן את מומן ונפדו — (20) כהקדש לכל דבריהם, ואין להן בהן אלא היתר אכילה בלבד.

מבארת הגמרא מה בא לרבות "כללו של

בהם אפילו היתר אכילה. וראה מה שיתבאר בהערות על רש"י בהמשך הענין.

21. כן הוא בפשוטו, שאם הכוונה לאחר הפדיון, הרי פשיטא, כיון שאף בקדשים שקדם הקדשן את מומן פטור הוא, כמפורש ברש"י במשנה. וראה בהערות על רש"י בהמשך הענין.

1. כתב רש"י: ולאתויי שוחטן בחוץ דחייב לא אמרינן, משום דאם כן, איבעי לן למימר בדוקין שבעין, [שאם לא כן אינו חייב משום שאינו מתקבל בפנים]. ועוד [הרי ב]סיפא [של הברייתא, שלא לדעת רב הונא בהמשך הסוגיא] קתני לקמן השוחטן בחוץ פטור, [והיינו משום שאינו מתקבל בפנים].

ולמדנו לכאורה מקושיית רש"י ["ולאתויי שוחטן בחוץ"] שהוא מפרש "כללו של דבר" על קדשים קודם שנפדו, כי לאחר פדיון אינו חייב

שנא מולדות דאיעבר ואיתיליד לאחר פדיון דאמרינן בגמרא לעיל דפשיטא שאין הם קדושים, כי "ולד צבי ואיל נינהו". כלומר, כחולין הם שאין ולדותיהן קדושים, ולמה עושים הם תמורה?! ותירוצם יתבאר לקמן טז א.

18. מלשון הברייתא "ולדותיהן קודש" יש לסייע לחזון איש בכורות יח ח שהובא בהערה לעיל, שאם כי מעיקר הדין הולד שנולד אחר פדיון מותר, אלא שגזרו על הולד כדי שלא ימתין מלשחוט האם עד שתלד — מכל מקום עשו סניף לאיסורן למחשב כאילו פתיכי בו קדושה.

19. בהמשך הסוגיא מתבאר, למה שנינו "אין נפדין תמימין" והרי אין נפדין כלל.

20. כן הוא בפשוטו, כי קודם שנפדו אין להן

מדויקת הגמרא מן הברייתא, שאם מתפיס הוא את הולדות במעי אמן לאותו זבח, ואחר כך הוממו ופדה אותם, הרי הולדות מותרים. שהרי משמע:

"תמימים" הוא דלא מיפרקי [תמימים אין פודים אותם], **הא בעלי מומין מיפרקי. "לכל זבח שירצה" הוא דאין מתפיסן** כדי שייפדו, **הא לאותו זבח מתפיסן** —

והיכי משכחת לה [כיצד יתיישבו הדברים], **דמתפיסן בעודן במעי אמן לאותו זבח ונפדין לכשיוולדו במומן** —

כלומר, הרי ולדות אלו אינם בני פדיון כלל, ואם כן, הרי לאו דוקא תמימים אינם נפדים אלא אף במומן אינם נפדים. ועוד קשה, הא דקתני "ואין מתפיסן לכל זבח שירצה", דמשמע: אין הולדות נפדין תמימים כשיתפיסן לכל זבח שירצה, ומשמע, שאם יתפיסן לאותו זבח ייפדו אפילו תמימין, וגם זה לא יתכן —

ובהכרח לפרש דהכי קאמר:

ואין נפדין תמימין, אבל אם הוממו פודה אותם, וכיצד פודה אותם כשהוממו, בכגון שהתפיסם במעי אמן לשם זבח, ולא כשהתפיסם לכל זבח שירצה, אלא כשהתפיסם לשם אותו זבח, ואז יכול לפדותן כשהוממו לאחר שיוולדו, וכמבואר לעיל משמיה דרבי חנינא. (2) ואם כן:

נימא תיהוי תיובתא דרב הונא דלעיל, שאינו סובר כרבי חנינא אלא שכונסן לכיפה והן מתין מאליהן! ?

אמר לך רב הונא:

הוא הדין דאפילו בעלי מומין אין נפדין, ואידי דתנא ברישא: נפדין תמימין, תנא נמי סיפא: אין נפדין תמימין, ולעולם אפילו בעלי מומין אינם נפדין.

ואידי דתנא רישא "לכל זבח שירצה", תנא נמי סיפא "לכל זבח שירצה", ולעולם אפילו לאותו זבח אין מועיל להתפיסן, כדי שייפדו.

היתירו מולדות, שהם באמת אסורים קודם הפדיון, ואם כן, משמע שהרישא עוסקת בקדשים אחר שנפדו, ואילו מקושיית רש"י הראשונה נראה שהסיפא עוסקת בקדשים קודם שנפדו, וממילא משמע דכן הוא גם ברישא. ועוד, אם כללו של דבר דרישא בא לרבות אחר הפדיון, איך אמרינן דהוא בא לרבות שוחטן בחוץ, דפטור, והרי אחר הפדיון פשיטא שהוא פטור, ואפילו בקדשים שקדם הקדישן למומן פטור הוא, וכל זה צריך תלמוד.

2. א. נתבאר על פי רבינו גרשום שכתב: ולשם אותו הזבח מתפיסן, משמע נמי דבני פדייה

על שחיטה בחוץ, וכמפורש ברש"י במשנה. וצ"ע שהרי שנינו בסיפא "אין לך בהן אלא היתר אכילה" והיינו לאחר שנפדו. ועוד, הרי "לאתויי חלבו" היינו לאחר שנפדו, כי קודם שנפדו — פשיטא.

והוסיף רש"י: וכללא דרישא לא איצטריך לאתויי חלבו דשרי, דהשתא ולדן דכגופן דמי דעובר ירך אמו הוא — שרי, כל שכן חלבו דמיא בעלמא הוא.

והנה קושייתו היא על חלב שנחלב לאחר הפדיון, כי קודם הפדיון ודאי אסור הוא אפילו בקדשים שקדם מומם את הקדישם, ועוד, שהרי אם אנו עוסקים קודם לפדיון אין להוכיח את

... בין לפני פדיונו בין לאחר פדיונו עושה תמורה:

אמר רב נחמן אמר רבה בר אבון: ותמורתו שלאחר פדיונו — מתה.

שואלת הגמרא: מאי טעמא?

ומפרשת הגמרא: כי היכי ליעביד [מה יכול לעשות בתמורה]?! ליקרביה, הרי אי אפשר כי מבח קדושה דחוייה קאתיא שהבהמה עצמה אינה קריבה על המזבח שכבר נפדית —

שמה תאמר: ליפרקה [יפדנה ותותר התמורה] לא אלימא למיתפס פדיונה, אין כח בקדושה שנתפסה על התמורה לתפוס את מעות הפדיון.

שנינו בברייתא — בהמשכה של הברייתא המובאת לעיל — אבל קדם הקדישן את מומן ... והשוחטן בחוץ פטור, ומשום, שכל קרבן שאינו מתקבל בפנים אין מתחייבים עליו כששוחטו בחוץ, והיות וקרבן זה בעל מום הוא, אין חייבים על שחיטתו בחוץ:

רב הונא מתני בברייתא [היה שונה בברייתא] "והשוחטן בחוץ — קודם שנפדו — חייב" וכמו ששנינו במשנתנו, ואף שסתם בעל מום אין חייבים עליו, מוקים לה רב הונא במום שיש לה בדוקין שבעין, (3) ואליבא דרבי עקיבא, דאמר על בעלי מום בדוקין שבעין "אם עלו על המזבח לא ירדו", וכיון שלא ירדו "מתקבל בפנים" הוא, וחייבים על שחיטתו בחוץ.

שנינו בברייתא: אבל קדם הקדישן את מומן

ויראה שם מה שיישב.

3. פירש רש"י: "טולא", כגון "הנוטה כדוק שמים", [יש שפירשו שהוא "קטרקט"], ולהכי לא ירדו, שאין מומן ניכר כל כך, הכי תנן בזבחים בפרק המזבח מקדש [פד א], רבי עקיבא מכשיר בבעלי מומין. כלומר, דאם עלו לא ירדו, ואמר רבי יוחנן בגמרא: לא הכשיר רבי עקיבא אלא בדוקין שבעין, הואיל וכשרין בעופות, והוא שקדם הקדישן את מומן.

לישנא אחרינא: "דוקין" שיש לו מום בעפעפיים, ולהכי קרי לעפעפיים "דוק", שהן על העין כרקיע, [ונאמר "הנוטה כדוק שמים"], דהכי אמרינן בספרי: אגודות העין דומה לעולם קטן, העפעפיים כנגד הרקיע, והתחתון כנגד הארץ, והלכן שמקיף את העין כנגד ים האוקיינוס שסובב את העולם, והשחור שבו שהוא עגול דומה לגלגל חמה.

נינהו ואפילו תמימין. ונראה מזה ש"ואינו מתפיסן לכל זבח שירצה", פשיטא לגמרא שהוא אינו דין בפני עצמו, אלא שאין מועיל התפסה לכל זבח שירצה, כדי להתיר את איסור הולדות לכשייפדו, ולכן מקשה הגמרא. ופירושו מוכרח מלשון הגמרא בקושייתה, ומוכרח גם מתירוק הגמרא, ועל פי זה נתבאר בפנים.

והביאור בזה הוא, על פי מה שכתב החזון איש [בכורות יח ט ד"ה והא, ובאות טו], דמלשון רש"י משמע, שהתפסה אפילו לאותו זבח אינה מועילה אלא לענין הפדיון ולא לענין הקרבה.

ב. הקשה החזון איש בכורות יח טו: הרי מה ששנינו ברישא "נפדין תמימין" מתפרש על אותם שנולדו קודם הפדיון, ואם כן, למה לא מפרשת הגמרא את הסיפא גם כן על אותם שנולדו קודם הפדיון, ואלו הרי באמת אין נפדין תמימים, אבל כשהם בעלי מומין מיפקי?!?

הילבך מתה. (4)

מתקיף לה רב עמרם:

זה – תמורת בכור ומעשר – שם אמו עליו, וזה – תמורת פסולי המוקדשין שנפדו – שם אמו עליו.

זה שם אמו עליו, "תמורת בכור ומעשר" מיקריא, ולכן מה בכור ומעשר במומן מיתאכלן לבעלים ואינם צריכים פדיון, אף תמורתן מיתאכלא במומה לבעלים.

וזה שם אמו עליו, "תמורת קדשים" מיקריא, מה קדשים לא מיתאכלי אלא בפדיון, אף תמורתן נמי לא מיתאכלי אלא בפדיון, והא לא אלימא למיתפס פדיונה [והרי אין בכחה לתפוס את הפדיון].

תניא כוותיה דרב נחמן:

מנין לתמורת פסולי המוקדשין – שהתפיסה בהם לאחר שהוממו – שמתה, תלמוד לומר [ויקרא יא ד]: "אך את זה לא תאכלו ממעלי הגרה וממפריסי הפרסה ... טמא הוא לכם", ודרשינן: יש לך דבר שיש

מאחר שאי אפשר להקריב את התמורה, ותיתאכיל במומה [לכשתומם] לבעלים, כי מה בין זו לתמורת בכור ומעשר – שאינה קריבה, כדילפינן מקרא – דתנן במסכת תמורה:

תמורת בכור ומעשר, הן וולדן וולד וולדן עד סוף על העולם, הרי הן כבכור ומעשר ויאכלו במומן לבעלים. כלומר, דינם כבכור ומעשר שאם הוממו נאכלים במומן לבעלים, ואף התמורה לכשתומם הרי היא נאכלת לבעלים. ואף אנו נאמר בתמורת פסולי המוקדשין שנפדו, שהיות ואינה קריבה על גבי המזבח תיאכל לבעלים לכשתומם?!

אמר ליה אביו:

ותירצו: דולדות אין בהם קדושה אלא מכח אמן, וכיון שנפדית פקעה קדושתו לגמרי כצבי וכאיל, ואף על גב דאיכא איסור גיזה ועבודה, אין כח לאיסור מועט כזה שיחול על ידו קדושה על הולדות. אבל תמורת קדושה (בההיא) [בה היא], וכיון דגלי קרא שחלה על בעלת מום קבוע חלה הוא הדין לאחר פדיון, אלא דלא קרבה.

ובקהלות יעקב שם כתב לבאר את יסוד דבריהם הסתומים, שאיסור גיזה ועבודה קדושה קלושה היא [וכפי שהוכיח שם], והיא יכולה לחול על דבר של חולין, אבל אינה יכולה להמשך ממקום למקום, וכמבואר בסוגיינתנו "דלא אלימא למיתפס פדיונה", הרי מבואר דאף על פי שהיא קדושה קלישתא שלא אלימא

4. א. מבואר מסוגיינתנו, שאם כי הבהמה עצמה לא היה בה אלא איסור גיזה ועבודה בלבד, אבל מותרת היא לאכילה ולשאר הנאות, מכל מקום התמורה חמורה הימנה ואסורה לגמרי. וראה חזון איש בכורות סימן יח אות ח בתוך ד"ה שם ליקרבינהו. ומבואר עוד, שאם כי על התמורה חלה קדושה לאסור אותה בכל, ורק קדושה להקרבה אין לה, מכל מקום קדושה קלושה היא שאין בכחה לתפוס פדיונה.

ב. בתוספות נתקשו, למה חלה כלל התמורה לאחר פדיון, ואילו ולדות שנתעברה בהם אמם לאחר פדיון פשיטא לגמרא לעיל טו ב שאינם קדושים כי "ולד צבי ואיל נינהו"? [ובקהלות יעקב סימן יז הוסיף בביאור קושייתם: ובכמה דוכתי מבואר שהולדות והתמורות חד גדר הם].

דאי מקרא לבד, הוה אמינא לרעייה הן הולכות, קא משמע לן הילכתא דלמיתה הן הולכות.

ואי מהילכתא לבד, הוה אמינא: היבא דעבד איקרי ואבל מהני חמש חטאות [אם קרה ואכל מחמש חטאות המתות] איפורא לבד הוא דאיבא, אבל לאו ליבא —

קא משמע לן קרא ד"אך את זה לא תאכלו ממעלי הגרה וממפריסי הפרסה" דאיבא לאו על אכילתן.

ואיבעית אימא:

לעולם לא איצטריך קרא לחמש חטאות המתות, כי הלכתא נינהו, אלא לכך אמרה תורה "וממפריסי הפרסה", כדי לאקושי דבר הבא ממעלי גרה דהיינו, תמורת פסולי המוקדשין שנפדו [כמבואר לעיל], לדבר הבא ממפריסי הפרסה והיינו חמש חטאות, כדי ללמד:

מה להלן [חמש חטאות] במיתה, אף כאן במיתה ולא ברעייה עד שיפול בה מום.

מתניתין:

המקבל צאן ברזל מן חגוי, שמסר גוי צאן לישראל, וסיכמו ביניהם שכעבור זמן יתן לו הישראל את ערך הצאן כפי שהוא עכשיו בין מת הצאן בין הוזל,⁽⁵⁾ ולכן הוא נקרא

בו סימני טהרה ואסור הוא באכילה, ואיזו זו: תמורת פסולי המוקדשין.

ומקשינן: והרי האי קרא מיבעי ליה לחמש חטאות — המפורטות בתמורה כא ב — שהן מתות!?

ומשינינן: ההוא מ"אך את זה לא תאכלו ממעלי הגרה וממפריסי הפרסה ... טמא הוא לכם" נפקא.

תניא נמי הכי: מניין לחמש חטאות מתות, תלמוד לומר "אך את זה לא תאכלו ממעלי הגרה וממפריסי הפרסה ... טמא הוא לכם".

ומקשינן: והרי חמש חטאות מתות, הילכתא גמירי לה [הלכה למשה מסיני היא] ולא מן המקראות הן נדרשות!?

אלא כי אתא קרא ד"מפריסי הפרסה" לתמורת אשם שהיא רועה עד שיפול בה מום ויפדנה.

ואכתי מקשינן: והרי תמורת אשם נמי הילכתא היא "כל שבחטאת מתה — באשם רועה", ותמורת חטאת מחמש חטאות המתות היא!?

אלא לעולם קרא ד"מפריסי הפרסה" לחמש חטאות מתות, ודקשיא לך: למה לי קרא והרי הלכה למשה מסיני היא, אימא לך: ואצטריך קרא ואצטריך הילכתא!

היא חלה [ראה עוד שם ביתר אריכות].

5. כן פירש רש"י, וכן היא מסקנת הגמרא, אך אביי בגמרא נחלק על כך. ויתבאר עוד בגמרא: אם מכירה היא זו, ובשכר המתנת מעות נוטל

למתפס מעות הפדיון, מכל מקום בתחילה שפיר חלה, דהא התמורה נתפסת בתחילה. ועל פי זה ביארו התוספות, דקדושת ולדות נמשכת מאמן, ואין כח דקדושה קלישתא להמשך על הולדות, אבל תמורה קדושה עצמית היא בתחילה, ולכן

דור חמישי חייבים בבכורה. ואותן ולדות שיהיו להם עד אותו זמן יחלקו ביניהם.⁽⁶⁾

אפילו עד עשרה דורות⁽⁴⁾ לצאן הברזל פטורין מן הבכורה, מפני שאחריותן לגוי. כלומר, משועבדים הם לגוי עבור מעותיו, ולכן פטורים מן הבכורה.⁽⁵⁾

שונה משנתנו דין נוסף:

רחל שילדה מין עז [נדמה], ועז שילדה מין רחל, פטורה מן הבכורה ואף שהן מין עז והן מין רחל חייבים בבכורה.

ואם יש בו בולד מקצת סימנין שהוא דומה בהם לאמו, הרי הוא חייב בבכורה,

אלא שמום הוא זה ולא יקרב על גבי המזבח, אלא ינתן לכהן, וכפי שנתבאר

ב-טז הרי צאן הברזל עצמו שביכר, ואפילו ולדותיהן שהגיעו לחלקן של ישראל⁽¹⁾ וגדלו וילדו דור שלישי לצאן הברזל הרי הם פטורין מן הבכורה, והטעם מתבאר בגמרא.

ואילו ולדי ולדותיהן שגדלו וביכרו וילדו דור רביעי לצאן הברזל חייבין בבכורה.⁽²⁾

אם העמיד הישראל את ולדותיהן תחת אמותיהן, שפתח לו הישראל פתח לאמר: אם ימות צאן הברזל תקח את הולדות המגיע לחלקי, אך יישארו אותן ולדות תחת ידי באותם תנאים שקבלתי את אמותיהם.⁽³⁾

הרי ולדי הולדות שילדו דור רביעי פטורין מן הבכורה, ואילו ולדי וולדי וולדות שילדו

ולדותיהן פטורים מבכורת בנם, ולדי ולדותיהם חייבים. וכעין זה במשנה לעיל יד א גבי פסולי המוקדשים מתבאר לשון "חייבים בבכורה" ו"פטורים מבכורה" על האמהות ולא על הבכורים.

3. נתבאר על פי רש"י. וראה פירוש המשניות להרמב"ם ומהר"י קורקוס בכורות ד ד, ולחם משנה שם.

4. הוא הדין טפי מעשרה, אלא כי האי מנינא נקט בכמה דוכתי, וקרא נמי נקיט להו דכתיב [בענין ממזר, דברים כג ג]: "גם דור עשירי לא יבוא לו בקהל ה'", והן אסורין לעולם. רש"י לקמן יז א.

5. יתבאר יותר בהערות שעל הגמרא.

הגוי את מחצית הולדות, או שאין זו מכירה, ועדיין הצאן ברשות הגוי.

6. נתבאר על פי רש"י. ויש מפרשים שלא סיכמו דוקא על הולדות עצמם, אלא אפילו אם סיכמו שיתן לו דמים תמורת הריוח שיהיה מהצאן.

1. נתבאר על פי רש"י בבבא מציעא ע ב.

2. הנה לשון המשנה לכאורה לא משמע כן, אלא: ולדותיהן של צאן הברזל חייבים הם עצמם בבכורה, ואילו ולדי ולדותיהם של צאן הברזל אינם חייבים בבכורה, [וכן פירש באמת רבינו גרשום, ראה שם].

ולפירוש רש"י יש לבאר את לשון המשנה, שאין המשנה מתייחסת לבכור עצמו, אלא לאמו אם היא חייבת בבכורה, וזו היא ששנינו: